

Harem ağaları

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Harem ağalary HAREM AĞALARI

Harem, Şark dünyasındaki evlerde kadınların yaşadığı ve yabancı erkeklerin giremediği kısım. Buranın disiplini ile meşgul olan bir grup var ki, bunların vaziyeti tarihin en ekzantrik konularından birisini teşkil eder: Haremağaları. Haremağalarına Roma ve Bizans'ta, Mısır'da, İran'da, Abbasî saray ve evlerinde de rastlanırdı. Osmanlılar bu geleneği devralmıştır. Hem padişah sarayında, hem de kibar konaklarında haremağaları vazife yapardı.

■ AFRİKA NERE, İSTANBUL NERE!

Haremağaları doğuştan hadım veya sonradan burulmuş kölelerdi. Afrikalı kabileler mağlup ettikleri düşmanlarını, hem zafer alâmeti olmak, hem de düşmanın neslini kesmek üzere burup, köle olarak satarlardı. Merhametsiz kişilerin eline düşüp, bu hazin ameliyeye tabi tutulan zenci esirler de yok değildi. Ancak şer'î hukuka göre ve Osmanlı ülkesinde, insanlar bir yana, hayvanları bile burmak ve kısırlaştırmak suçtur. Nitekim insanları hadımlaştıranlara verilecek ağır cezâları bildiren 1715 tarihli bir ferman bu açıkça anlaşılmaktadır.

■ HAREMİN DIŞARIYLA İRTİBATI

Saraydaki haremağaları padişah haremine bitişik bir dairede yaşarlardı. Zaman zaman hareme girmeleri, hadım oluşları sebebiyle, tesettür kaidelerine aykırı görülmezdi. Yine de hareme girmez, aracı talimatlarla işlerini yürütürlerdi. Padişah hareme çekilmişse, kendisine haber ulaştırmak gerektiğinde, Harem ile Mâbeyn arasında nöbet tutan haremağasına söylenir; o da içerideki nöbetçi haremağasına haber verir, bu da padişah hizmetindeki hazînedar usta câriye vâsıtasıyla haberi padişaha arzederdi. Haremin dışarıyla

irtibatını haremağaları sağlardı. Hareme doktor gelecek, haremağası getirtirdi. Hareme odun alınacak, haremağası aldırırıldı. Harem halkı arabalarla mesireye götürülecek, haremağası götürürdü. Padişahla teklifsizce görüşebilenlerin başında haremağaları gelirdi. Bu sebeple haremağalarının itibarı yüksekti. Sadrazamlar, hatta ailesi bile padişahla her istedikleri zaman görüşemezdi. Haremağaları, hareme uygunsuz kişilerin girmesini engelleyerek, padişah ve ailesinin muhafızlığı vazifesini de ifa etmiş olurdu. Mahpeyker Sultan'ın katli sırasında Sultan IV. Mehmed'i Süleyman Ağa ölümden kurtarmıştı. Sultan II. Mahmud şehzadeliğinde isyancıların elinden Cevri Kalfa adlı bir cariyeden başka, İsa ve Amber Ağaların yardımıyla kaçmıştı.

■ HAYRAT SAHİPLERİ

Sarayda devamlı padişahların yanında bulunup, onları nükteleri ile eğlendiren ve basit hususî işlerine bakan nedim veya musâhibler vardı. Bu vazife son devirlerde haremağalarına verilmiştir. Haremağaları, fevkalâde hassas ve dindar kimselerdi. İçlerinde ilme, şiir ve musikiye istidadı olanlar az değildi. Hayır ve hasenatları ile ülkeyi donatmışlardır. Beşiktaş'ta Abbas Ağa, Fatih'te Mehmed Ağa, Kadıköy Cafer Ağa, Babıali'de Beşir Ağa câimleri harem ağalarının hayratıdır. Beyoğlu'ndaki Ağa Câmii de dârüssaade ağası Mahmud Ağa tarafından yaptırılmıştır. Sultan I. Mahmud'un ağalarından Beşir Ağa, haremağalarının en meşhurlarındandı. Aynı zamanda bir Nakşî halifesi idi. Sultan Hamid hareminin ağalarından Abdülgani Ağa tam bir kitapseverdi. Vakfettiği hepsi el yazması üçyüze yakın kitabı, Süleymaniye kütüphanesinde. Akağaların hayratı da pek çoktur. Cağaloğlu'nda Firuz Ağa, Çemberlitaş'ta Atik Ali, Karagümrük'te Mesih Paşa, Eyüp'te Davud Ağa camileri bunlardandır. Her iki kısım ağaların ayrıca çok sayıda çeşme hayratı vardır.

■ YÜKSEK BİR MEMURİYET

Haremağalarının başlarında dârüssaade ağası (kızlar ağası)

bulunurdu. Dârüssaade ağası Haremeyn (Mekke, Medine) ile selâtin (padişah) vakıflarının nâzırı idi. Bu itibarla protokolde sadrazam ve şeyhülislâmdan hemen sonra gelirdi. Padişahın hareme dair emirlerini, alâkadarlara tebliğ ederdi. Bütün merasimlerde padişahın yanında idi. Sürre alayı gönderilmesinde, padişahın gezintiye çıkmasında, düğünlerde, doğumlarda baş rolde idi. Zenci ve hadım bir kölenin, böylesine mühim ve itibarlı bir makama getirilmesi, Osmanlılardaki demokratik sınıf anlayışının göstergesidir. Ayrıca, haremağası olarak istihdam edilmeleri, bu biçareler için bir geçim kaynağı teşkil etmiştir. Bu, dünyanın hiç bir yerinde rastlanamayacak ince bir insanîyet numunesidir.

■ AKAĞALAR

Sarayda devlet adamlarının yetiştiği Enderun mektebinde disiplini, haremdaki kızlar ağasına paralel olarak, akağalar da denilen beyaz hadımağaları temin ederdi. Bunların başında bâbüssaade ağası (kapı ağası) bulunurdu. Akağalar, Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunun Bâbüssaade denilen kapısını açıp kapamakla vazifeli idiler. Sefer ve sulh zamanlarında padişahın yanından ayrılmazlardı. Akağalardan Hadım Süleyman Paşa, Hadım Sinan Paşa gibi kahramanlığı ile nam yapan sadrazamlar çıkmıştır. Fatih semtindeki câmisiyle meşhur Mesih Paşa da bir akağa idi. Osmanlı Devleti'nde harem-i hümayun kadınlarının ve Enderun-ı hümayun oğlanlarının başında hadım ağalarının bulunmasının sebebini izah etmeye bilmem lüzum var mı? Bu sayede 600 yıl boyunca Osmanlı sarayında Avrupa'dakilere benzer en ufak bir skandala rastlanmamıştır.

■ AĞALARIN AKİBETİ

Sultan II. Mahmud zamanında Evkaf Nezâreti kurularak, dârüssaade ağalarının vakıflar üzerindeki salahiyetleri kaldırıldı. Sultan II. Abdülhamid zamanında da protokoldeki dereceleri indirilerek nüfuzları azaltıldı. Hilâfetin kaldırılıp hanedanın yurt dışına sürülmesi üzerine saraylardaki haremağaları ve câriyeler buradan çıkarıldı.

Haremağaları, kendi aralarında yardım sandığı oluşturacak kadar teşkilâtli buldukları için bu düşkün zamanlarında birbirlerine yardım edebildiler.

■ AKAĞALARIN YÜZÜ AK OLDU

Akağalarla haremağaları arasında iyi süvariler vardı. Spor takımı kurup aralarında cirit veya çevgen oynayıp müsabaka yaparlardı. Haremağalarının takımına lahanacı, akağaların takımına bamyacı denirdi. Bir defasında Çinili Meydan'da oynanan cirit oyunu saatlerce kıyasıya sürmüş; akağalar galip gelince de oyunu seyreden padişah Sultan II. Mahmud "Akağaların yüzü ak oldu!" diye latife etmişti.

■ MÜHÜRLÜ KÜP

Dârüssaade ağaları içinde şehzâdelere lalalık yapacak kadar kültürlü olanları vardı. Şehzâdeler, dârüssaade ağalarının dairelerinde ikinci katta çeşitli hocalardan ders görürdü. Burada şehzâdelerin su içtiği musluklu küpü, emniyet mülahazasıyla dârüssaade ağası doldurup ağzını mühürlerdi. Bu salonda sultanlar ve bazı câriyeler de ders görürdü. Haremağalarının alıp getirdiği hoca salona önceden girip oturur; önünde iki kat kafesli perdenin arkasına da hanımlar otururdu. Ders bittikten sonra önce hanımlar; sonra hoca ayrılırdı. Böylece hoca hanımları, hanımlar hocayı görmez; sadece sesini işitirlerdi. image0023.jpg

Sultan II. Mahmud Han'ın sağında Darüssaade Ağası. Solda Silahtar Ağa ve Başçuhadarın temsili resimleri.

■ PADIŞAH HABEŞİSTAN'DA NADİR AĞA'NIN AİLESİNİ ARATMIŞTI

Sultan Hamid'in musahibi Sultan Hamid'in haremağalarından Nâdir Ağa, hakkında en çok bilgi olan ağalardandır. 1957 yılında vefat eden Nâdir Ağa, hatıralarını yıllar sonra bir tarih mecmuasında neşretmişti. Sultan Hamid'in hal'inde Yıldız Sarayı'nı teslim alan Gâlip Paşa kendisini, "Yetişme tarzından umulmayacak kadar zeki, zarif, ahlâklı ve medenî cesareti olan genç bir siyahî" diye tarif eder. Enteresan olan bir şey de

Nâdir Ağa'nın saraydan çıkarıldıktan sonra, vaktiyle biriktirdiği para ile Göztepe'de bir bahçe alıp, Kırım inekleri besleyerek ülkemizde ilk defa şişe sütü üretmesi ve bununla geçinmesidir. Nâdir Ağa, Habeşistan'ın en güneyinde Kenya sınırındaki filleri ve vahşi hayvanlarıyla meşhur Limnu köyünden çocukken kaçırılıp iğdiş edildikten sonra esircilere satılır. Döne dolaşa Mekke'ye getirilir. Zayıflığı sebebiyle kimsenin itibar etmediği çocuğa Mekke şerifinin annesi sahip çıkar. O günlerde Sudanlılar bir şekilde Sultan Hamid'in itimadını kaybeder; padişah, "Artık sarayda Sudanlı görmek istemiyorum" der. Nâdir Ağa böylece 1880 yıllarında beş-altı yaşında iken İstanbul'a getirilip saraya alınır. İlk gelişinde dil bilmeyen çocukla padişah Arapça konuşur. Zekâsıyla dikkati çeker. Padişahın itimadını kazanır. İkinci musahipliğe kadar yükselir. Ancak ailesinin vaziyetini hep merak etmektedir. Padişah da bundan haberdardır. Habeş imparatoru I. Menelik'in sefiri İstanbul'a geldiği zaman, padişah kendisinden Nâdir Ağa'nın ailesini soruşturmasını rica eder. Ancak aile bulunsa bile saraydan ayrılmayacağına dair Nâdir Ağa'dan söz alır. Kendisini sefir Maşaşa'ya takdim eder. Limnu'dan olduğunu öğrenince alâka gösterir; "Bizim ailemiz de oradandır" der ve dönüşünde ailesini araştıracağına söz verir. Sefirden bir müddet haber gelmez. Padişah Nâdir Ağa'yı gördükçe, "Maşaşa bizi unuttu" der. Günün birinde saraya Habeşistan'dan büyük bir paket ve mühürlü bir mektup gelir. Sefir, Fransızca mektubunda özetle şöyle demektedir: "Sizin işinizle imparator bizzat ilgilendi. Limnu'ya tahkikat için Addis Ababa'dan bir heyet gönderdik. Maalesef ailenizden kimseyi bulamadık. Tahkikat neticesinde ailenizin Kenya'ya hicret ettiğini öğrendik. Bütün arzumuza rağmen size sevinçli bir haber verememekten dolayı özür dileriz. Pakette Limnu civarına ait iki yekpare fildişi, bir külçe altın, imparator tarafından size birinci rütbeden iki kıta arslan nişanı gönderilmiştir."

Prof. Dr. Ekrem Buğra EKİNCİ. Taryhy makalalar